

is megszólaltatni — mondjuk T. S. Eliot 20. századi hasonló indíttású, jellegű versei után — van-e, lehet-e frissessége napjainkban is ennek a nyelvnek, és vajon nem csupán archaizáló vagy archaikus stílus(gyakorlat)-e, hanem valóban meg tudja-e mutatni a mindigjelent. A kötet szerkezeti alapjául az Újszövetségben az imára vonatkozó utalások adtak mintát — „szüntelenül imádkozzatok” — és néhány misztikus — például Keresztes Szent János, Avilai Szent Teréz, Hildegard von Bingen —, akiknek írásait, vallomásait szintén a Biblia (és persze, és tagadhatatlanul személyes istenkapcsolatuk is) ösztönözte, ihlette.

A kötet kerete egy valóságosan létező, állandó imaforma — a *formula pietatis* —, amelynek felépítését a verseskönyv ciklusai is követik, átszöve rejtett vagy nyilvánvaló idézetekkel, allúziókkal, parafrázisokkal, de stilisztikai, nyelvi, gondolati rájátszásokkal is; ugyanakkor egyre-másra ki is tér a szöveg az egyértelmű olvasat elől; és van címzettje is a kötetnek, aki feltűnhet az olvasónak, de akit nem kell feltétlenül felismernie, ám keresheti vagy felismerheti olvasás közben.

ESTERHÁZY PÉTER

Válasz a körkérdésre

Író Munka előtt, reggelente, amolyan átzsilipelésként, olvasok egy negyedórát. Ahogy más, mint hallom, medítál. Az olvasnivaló többnyire vers, inkább régebbi szerzők, mint kortársak, de Kosztolányi nyelvről szóló kis írásai is megfelelnek. Azt hiszem, bármi megfelel, de ezeknél kötök ki. Olykor a Bibliánál, többnyire a Károlinál. Illetve, mivel a reprint kiadás van meg (elmulasztottam ellopni egy gyakorlatiasabban használható kiadást, nem mondom meg, kitől, egy rokontól; pedig szerintem észre sem vette volna), két súlyos darab, ha egyszer becipeltem őket a szobámba, egy ideig ott is maradnak, és akkor „ott kezdek”.

A *Harmonia Caelestis* írásakor egy ponton az az erős (úgymond szakmailag nem magyarázható, nem indokolt) késztetésem támadt, hogy kezdjem el előlről, rendszeresen olvasni a Bibliát, az Ószövetséget. Jegyzeteltem is, összefoglaltam a történeteket. Sok jó történet van ott. De nem fölhasználni akartam őket, nem apásítani; volt egy kis sunyi megfontolás mögötte, egy ki nem mondott, hogy ez majd „segít”, nem is a foglalatosság maga, hanem hogy ez valahogy jóvá lesz írva. Hát a szokásos metafizikai üzletelés. Én így meg úgy, Te pedig segíts, Uram.

De nem egészen. Ennél elemibb volt a vágyam — nem is olvasni, hanem bekebelezni az Írást. Ezért is jegyzeteltem. Hogy megjegyzzem, hogy birtokoljam. Úgy éreztem, hogy ez a föltétele a munkámnak, a dolgozhatásnak. Hogy csak ezáltal tudok abba a térbe kerülni, ahol hozzáférhetek ahhoz, amiről még nem tudom egészen, hogy mi, a regényemhez. Ezt az erős, indokolatlan vágyat jó jelnek tekintettem (okot és okozatot gond nélkül összekevervén).

Ez a foglalatosság, hogy úgy mondjam, nagyon tisztelettudó volt (a reggeli olvasás is, bár ott talán maga az olvasás hozta, hozza ezt), természetes módon vette tudomásul az Írás speciális státuszát (a kisszerű hátsó gondolatokkal együtt).

Nem így történt az *Egyszerű... Márk-változattal*. Ott íróban nyúltam a szöveghez, nem „bántottam”, nem (nagyon) cincáltam, legföljebb a ragozáson változtattam, meg olykor a túl bonyolult barokk mondatszerkezeten. Mindenesetre sima szöveggént kezelve, mintegy lehúztam az irodalomhoz.

Többször gondoltam közben Bulgakovra, a *Mester és Margaritára*, meg Joseph Heller *Isten tudjára*. Így nem volt olyan ijesztő az egész, a szöveg megérintése. Igaz, szavak közelében nem vagyok ijedős.

Az evangéliumi történetben fontos persze Jézus szerepe, hogy ez elsősorban az ő története (meg a mienk, enyém, tied stb.), de inkább azt használtam (ki), hogy ez egy *ismert* történet. Minden történetmondás újramondás, csak a már valahol valahogy tudottat lehet elmesélni, vagyis újramesélni. Ezt itt az Evangéliumnál nagyon lehet érezni — és ez (is) kellett.

A Biblia maga a szabadság

GERGELY ÁGNES

Költő, műfordító

Mindig vigasztalásért fordultam a Bibliához. Rendszerint meg is kaptam, amit kerestem. A pontosan odaillő szót, képet, történetet vagy ritmust. A Biblia nem támaszt gátlásokat. Nem mondja, hogy a szót vagy a képet nem lehet kontextusából kiragadni, nem állítja, hogy a történet anekdotává, „sztorivá” fokozza le a szöveget. A ritmust ott színezi, ahol akarja. A Biblia stílusa maga a szabadság.

Hosszabb ideig csak az Ószövetséget ismertem, s a legjobban Jákob és József történeteit. A harcot az Angyallal; a csapdákat, amelyekbe József belezuhan, mert tehetséges, mert arca van, míg testvérei jórészt arctalanok. *Álomfejtés* című versemben (1968) a börtönről írok, ahol József álmaiból megjósolja két rabtársa jövőjét: a pohárnok megmenekül, a péket kivégezteti a Fáraó. József foglya marad a saját látomásának.

Félreértésen alapul egy másik versem, a *Joachim elhagyja a várost* (1969/1984). A Biblia több Joachimot ismer: Joákim, Jojákim, Jojákin. Az én Joachimom az Esztergomi Keresztény Múzeumban látható Andrea di Bartolo picí olajképén: a hallgatag városból kilép egy megbántott ember, mögötte néptelen ablakok. Joachimot elüldözték. A valódi Joachim vétke annyi, hogy felesége sokáig gyermektelen; Jojákin az, aki „elhagyja a várost”. A festmény glóriával ábrázolja — az igazi Joachimot. De én már nem tudok a versen változtatni.